

ÖZEL MÜLKİYET

“Özel mülkiyet bireylere devletten bağımsız oldukları bir alan yaratır. Otoriter iradenin işleyişine sınırlar koyar. Politik güçle birlikte ortaya çıkan ve ona muhalefet eden diğer güçleri serbest bırakır. Özel mülkiyet böylece devletin sert müdahalelerinden bağımsız olan tüm o faaliyetlerin temelini oluşturur.”

Ludwig von Mises

Özel Mülkiyet Nedir?

Beşerî mülkiyet kurumu nesnelere –ister bireyler tarafından, ister evlilik birlikteliği gibi gruplar tarafından, ister özel girişim ya da devlet tarafından olsun– özel olarak sahip olunan şeyler biçiminde parçalara ayırır. Hava ve deniz gibi kimi nesnelere tarihsel olarak ayrı ayrı mülklere bölünmüş olmamakla birlikte, teknolojik gelişmeler söz konusu kurumun daha geniş bir nesnelere alanına uygulanmasını mümkün kılmıştır. Maliklerin kendi mülkleri üzerinde kullandıkları hakları sadece somut nesnelere denk düşmez; bir kişinin kendi emeğini ve onun ürünlerini satması da en az toprak ya da fabrika sahi-

bi olmak kadar bir mülkiyet hakkıdır. Sahip olma hakkı devrolunamaz niteliktedir; diğer kişilerin mülklerinin zaman ve mekân açısından üzerindedir. Mülkü bir başka kişinin mülkü dahilinde yer alsın ya da almasın, mülk sahibi malik olma durumunu muhafaza eder. Mülkiyet halkları özgür bir toplumda bireylerin mülkiyeti serbestçe edinmelerine, elden çıkarmalarına ve kısıtlanmadan kullanmalarına izin verir.

Özel mülkiyet insanlık medeniyeti kadar eskidir. Mülkiyet kurumu insanlığı yeryüzünde yaşayan diğer türlerden ayırır. Adam Smith'in yazdığı gibi, "kimse bir hayvanı hareketleri ve doğal çılgınlıklarıyla diğer bir hayvana bu benim, o da senin, onun karşılığında bunu vermek istiyorum diye anlatırken görmemiştir." İnsanlığın bu buluşu onun medeniyetinde önemli bir unsur olmuştur; her ikisi de birlikte gelişmişlerdir. Bir kimsenin mülkiyete sahip olma ve onu elden çıkarma hakkının tanınmasına ilişkin en eski bilgilerimiz Akdeniz bölgesinden gelmektedir. Bu hak limanlara ve denizlere dayalı pek çok toplum arasında geniş bir ticaret ağının kurulmasına imkân vermiştir. Deniz ticareti yerel yöneticilerin ulaşabilecekleri alanın ötesine kadar genişlemiştir. Mülkiyet ve özgürlük arasındaki bağlantı ilk defa antik Yunan'da tanınmıştır. Şunu biliyoruz ki, Girit anayasasını yapan kişiler "özgürlüğü bir devletin en yüksek fazileti olarak kabul etmişler ve sırf bu nedenden ötürü, kölelik koşullarında her şey egemenlere ait iken, mülkiyetin özellikle onu elde edene ait olmasını sağlamışlardır."

Kadim halklar özel mülkiyet düşüncesinin temellerini hiçbir zaman sağlam bir şekilde atmamışlardı. Akdeniz'de ticaretin gelişmesine uzun süre direnen Spartalılar bireysel mülkiyeti tanınamışlar, hırsızlığa izin vermişler ve hatta teşvik etmişlerdi. Platon ve Aristo da Sparta uygulamalarına geri

dönülmesini arzuluyorlardı. Daha sonra emperyal Roma'nın kudreti Korintlileri ve Kartacalıları kovarak yeni doğmakta olan özel mülkiyet merkezlerini ezecekti. Kadim dünya, özel mülkiyetin tanınması üzerine temellenmiş olan yeni medeniyetlerin doğum sancıklarına ve bunu devletlerin ve askerlerin özel mülkiyete yaptıkları saldırıların yarattığı çöküşlerin izleyişine ait örneklerle karışmış hâldedir. İslâm hukukçusu İbn-i Haldun bu süreci onun Mısır medeniyetinin yükselişine ve düşüşüne yol açtığını söyleyerek tarif ediyordu. "Hanedanlığın başlangıcında," diye yazıyordu, "yapılan vergilendirme küçük meblağlardan büyük hâsılatlar getiriyordu. Hanedanlığın sonunda ise büyük meblağlar küçük hâsılatlar getiriyordu."

Devletlerin istikametlerini özel mülkiyetin kullanılmasından insanların özel mülklerinin korunmasına çevirmeleriyle modern ticaretin ve mübadelenin temelleri atılmış oldu. Bu kurumun ilk çağdaş sözcüsü John Locke idi. Locke "mülkiyetin olmadığı yerde adâletin de olmadığını" ilân etmişti, çünkü mülkiyet hakları diğer bütün hakların kaynağını oluşturuyordu. Mülkiyet haklarının ihlâli adâletsizlik demektir. Locke'un ileri sürdüğü üzere: "Her insan kendi kişiliğinde bir mülke sahiptir. Bu kişinin kendinden başka hiçbir hakkı yoktur. Bedeninin yaptığı iş ve ellerinin ürünü, diyebiliriz ki, tamamıyla onundur." Bu sadece politik bir teoriden ibaret değildi, aynı zamanda 18. Yüzyıl İngilteresi'ni ve Hollandası'nı tarif etmek için yapılmış bir girişimdi. Bu ülkelerin yönetimi altında mülkiyete diğer her yerde olduğundan daha fazla saygı gösteriliyordu. Bir yüzyıl sonra David Hume daha da ileri gitti ve *İngiltere Tarihi (History of England)* adlı eserinde İngiltere'nin kudretini bu ülkede mülkiyet haklarına saygı gösterilmesine atfetti. Hume aynı zamanda sahipliğin olmamasının top-

lumun kaynaklarını nasıl tükettiğine dair ünlü bir yorum da yapmış, *Orta [Malların] Trajedisi (The Tragedy of Commons)* adlı eserinde uzun süre korunmasında kimsenin ticarî çıkarı olmadığı için ortak mülkiyetin toprağı aşırı kullanım yoluyla harap ettiğine dair ünlü düşüncesini söylemişti.

Mülkiyet Hakları Olmadan İnsan Hakları da Olamaz

Bireylerin diğer bireylerden farklı olan amaçlarını gerçekleştirmek için kendi bilgilerini ve becerilerini kullanma özgürlükleri özel mülkiyet kurumuna bağlıdır. Mülkiyete özel olarak sahip olmazsa tüm bireylerin amaçları devlet tarafından kontrol edilecektir. Bazı kişiler insan haklarının mülkiyet haklarından önce geldiğini ifade ederler, fakat bu bir yanlış anlamaya dayanmaktadır. Mülkiyet hakları mülkiyete ilişkin haklar değildir, mülke ait insan haklarıdır. Gerçekte, en temel insan hakkı kişinin kendi vücuduna sahip olması olduğundan dolayı, mülkiyet hakları insan haklarının temelini oluşturur. Bireyler kendi emeklerinin ürünleri üzerinde ahlâkî açıdan hak sahibidirler. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin yazarlarının sıraladıkları yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama hakları gibi haklar, kendi kendimize sahip olmak da dahil, tümüyle mülkiyet haklarına bağlıdır. Mülk sahibi olma hakkı BM İnsan Hakları Bildirgesi Madde 17'de de tanınmıştır.

Konuşma Özgürlüğü Özel Mülkiyetin Olmasını Gerektirir

Özel mülkiyetin olmadığı yerde ifade özgürlüğü de olamaz. Örneğin, toplantı salonu kiralama hakkının ya da fikirleri ba-

sılı olarak veya internet yoluyla ifade etme hakkının olmadığı durumlarda konuşma özgürlüğü yoktur. Özgürce konuşma hakkımız kişiliğimizin ve toplumdaki maddi kaynakların özel mülkiyetine bağlıdır. 1930'larda İngiltere'de radyo yayıncılığı devletin elindeydi. Hükümetten gelen emir üzerine BBC Winston Churchill'in Nazi Almanyası tehdidi hakkındaki görüşlerini neşretmesini durdurmuştu. Devletin özel mülkiyeti baskı altında tutması her zaman ve her yerde konuşma özgürlüğünün bastırılması anlamına gelir. Özel mülkiyet medenî özgürlüklerimize ve politik özgürlüğümüze destek olur; zira mülk sahibi olma hakkı olmadıktan sonra bireylerin yetkililerce susturulması mümkündür. Komünist ülkelerde konuşma özgürlüğü yoktur, çünkü konuşacak yer yoktur.

Bireyler için Özgürlük Alanı

Özel mülkiyetin kısıtlanmadan kullanılması bireylerin kimlik ve özdeğer duygularını arttırarak onlara yaşayabilecekleri, kendi tercihlerini yapabilecekleri ve kendi kaderlerini belirleyebilecekleri bir alan yaratır. Bu alan olmadan bireyler diğer kişilerin keyfi iradesine tâbi olacaklar ve dolayısıyla gelecek için kesinlik içeren planlar yapamayacaklardır. Özel mülkiyet kurumu kıt kaynakları olan bir gezegende insanların diğer kişilerin haklarına tecavüz etmeden bir arada yaşamalarını sağlamaktadır. Bu benzersiz kurum, basitçe, belirli şeyler üzerindeki kontrolü belirli bir kişiye ya da gruba vererek toplumun varolmasını mümkün kılar. Başka durumlarda sadece şiddet ve güçlü olana itaat etme yoluyla halledilebilecek olan tartışmaları çözer. Özel mülkiyet, aynı şekilde, medeniyetin ve insanların akranlarına olan merhamet duygularının ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Mülkiyetin Olmadığı Yerde Adâlet de Yoktur

Mülkiyet ilkesi kuvvetli olanın haklı olduğu toplumun tersini ifade eder. İnsanlar arasında toplumsal işbirliğini sağlamak isteyen bir devletin adâleti hâkim kılması gerekir; özel mülkiyet olmadan da adâletin varolması mümkün değildir. Zira mülkiyet, bedenimiz, emeğimiz ve sahip olduğumuz şeyler üzerindeki haklarımızın kabul edilmesini sağlar; bu haklara saldırılması ya da bunların ihlâli adâletsizlik demektir. Bireylerin mülkiyeti yasal yoldan edinme, kullanma ve elden çıkarma haklarına saygı gösterilmedikçe bu hakların bırakın korunması, basitçe tanımlanması dahi mümkün değildir. Davalı ve davacı mülk sahibi olmadıktan sonra bir yargıcın veya jürinin kimin haklı ve haksız olduğunu belirlemesi mümkün olmaz. Cinayet, hırsızlık, hatta dolandırıcılık ve iftira ile ilişkili kavramlarımız dahi mülkiyet hakkındaki fikirlerimize ve bu mülkiyetin kişiler arasındaki aktarımını yöneten ve sınırlayan kurallara bağlıdır. Mülkiyeti edinme, kullanma ve mübadele etme özgürlüğümüz olmadıktan sonra, âdil yargılama ideali, masumiyet varsayımı ve akranlarımızın yargıları anlamsız hâle gelir. Adâlet olmadan da toplum parçalanıp anarşiye düşer.

Özel Mülkiyet İnsanları Toplum İçerisinde Menfaat Sahibi Yapar

Özel mülkiyet âdil toplumun yanı sıra özgür toplumun da temelini oluşturur. Özgür toplumda mülkiyetin (eşit dağılımın aksine) geniş bir alana dağılması, toplumsal istikrarı ve bireysel sorumluluğu teşvik eden saikleri yaratır. Mülkiyetin bu şekilde dağılması toplumu daha istikrarlı kılar, çünkü toplumun belirli bir parçasına sahip oldukları için insanlara toplumun

özgürlüğünü koruma hakkını kazandırır. İnsanların sahip oldukları şeylere daha fazla değer vermeleri, özgür bir toplumu, milyonlarca farklı elin vasıtasıyla, toprağı, konutları ve sermayeyi özel mülk olarak bölüştürmeyen toplumların kaderi olan ihmallerden ve bozulmalardan kaçınmaya yöneltir. Özel mülkiyet aynı zamanda insanları eylemlerinin sonuçlarına da bağlar. Eğer sahip oldukları şeyi ihmal ederlerse, bunun finansal fiyatını ödemek zorunda kalacak olan onlardır. Bu durum, özel mülkiyet haklarının olmaması ya da bu haklara düzenli olarak saldırılması durumunda israf edilecek ya da bozulacak olan kıt kaynakların en iyi şekilde idare edilmesini teşvik eder.

Özel Mülkiyet Ekonomik Gelişmenin Yanı Sıra Ahlâk için de Gereklidir

Yarattığı çalışma ve yatırım müşeviklerinden dolayı özel mülkiyet ekonomik gelişmenin başlıca yürütücüsüdür. Bu nedenle, mülkün güven altında olması ekonomik gelişme için gerekli bir koşuldur. 14. Yüzyıl'da İbn-i Haldun bu süreci şöyle tarif etmiştir: “İnsanların mülklerine yapılan saldırılar mülkü edinme ve kazanma saiklerini ortadan kaldırır. Mülkiyet haklarının ihlâlinin genişliği ve derecesi, mülk edinme girişimlerinin uğrayacağı durulmanın genişliğini ve derecesini belirler.” David Hume mülkiyete ilişkin kuralları ekonomik gelişmenin motoru olarak tanımlamıştır. Hume'un saptadığı kurallar şunlardır: “sahiplikte istikrar”, “mülkün rızaya dayalı aktarımı” ve yapılan sözleşmelere saygı gösterilmesini kastettiği “verilen sözlerin yerine getirilmesi”. Dolayısıyla, mülkiyet haklarının güçlendirilmesi ekonomik performansı arttıracak olan ekonomik reformlar için temel bir unsurdur. Hume'un üç kuralı da tanındığı takdirde, mülkiyet

sadece devletin kendi mülkünü aktardığı kişilerin değil, en iyi idarecilerin de elinde olacaktır. Toplumsal işbirliğini ekonomik gelişme için bir zorunluluk hâline getirmekle özel mülkiyet insanları birbirlerine yakınlaştırır ve insanların yaptıkları işleri komşularının da yararlanacağı biçime sokar.

Özel Mülkiyet Mülk Sahibi Olanların Yanında Bunlara Sahip Olmayanlara da Fayda Sağlar

Özel mülkiyet çoğunlukla ona bireysel olarak sahip olanlara fayda sağladığı şeklinde yanlış anlaşılır. Gerçekte, mülkiyete özel olarak sahip olunmasından toplumun payına düşen yararlar bireylere düşenden çok daha fazladır. Bir toprak sahibinin bir çiftçi olarak gelir elde etmesi için, toprağı olmayan ve muhtemelen uzaktaki şehirlerde yaşayan insanları doyurması gerekir. Aynı zamanda, gelecekte gelirini korumak istiyorsa kırsal alanı ekip biçmesi ve doğal çevreyi iyi idare etmesi lazım gelir. Fakir bir çiftçi ise gelir elde edemeyecek ve toprağını onu daha iyi idare edecek birine satmak zorunda kalacaktır. Özel mülkiyet ona sahip olanlara kazanç sağlar; ancak, bu kurumun, yaptıkları alışverişin araçlarına sahip olmayan milyonlarca kişinin çalışmasını ve yaşamasını mümkün kılarak topluma sağladığı kazanç daha büyüktür. Özel mülkiyet, toplumun içinde refahın bu yoldan nakledilmesi vasıtasıyla bireylerin sermaye biriktirmelerine ve ileride kendi işlerini kurmalarına izin verir. Özel mülkiyet korunduğu sürece uzun dönemde insanlığın tek başına mülk sahipliğine dayalı olarak yaşayan kısmı da artar.

Devletin Rolü Özel Mülkiyeti Korumaktır

Özel mülkiyete dayalı bir toplumun eski komünist dünyada çoğu yerde komünizmin yerini alan eş-dost kapitalizminden

gayet farklı olduğunu unutmamak önemlidir. Özel mülkiyetin saygı gördüğü bir toplumda mülkiyetin devletten mafyaya yoz bir şekilde aktarımı mümkün değildir, çünkü güç kullanarak yaşayan insanlar haksız şekilde edinilen mülkü özgür bir toplumda ellerinde tutamaz. Özel mülkiyet toplumsal bir ayrıcalık değildir; onu ancak topluma akranlarından daha iyi hizmet edebilecek kişilerin ellerinde bulundurmasına izin veren bir kurumdur. Devletin rolü sadece iyi bilinen nesnelere değil, siber uzaydaki entelektüel mülkiyetin yeni alanlarında da özel mülkiyeti korumaktır. Özel mülkiyet demokrasi için gerekli ve bireysel kimlik için hayati olan, politik istikrarın kaynağını oluşturan ve refahın üretilmesinde etkin olan bir insan hakkıdır. Mülkiyetin çıkarları aynı zamanda uygarlığın da çıkarları demektir.

Okuma

Tom Bethell, *The Noblest Triumph: Property and Prosperity throughout the Ages*, New York, St. Martin's Press, 1998.

Samuel Blumenfeld, *Property in a Humane Economy*, La Salle, ILL, Open Court, 1978.

Jim DeLong, *Property Matters*, New York, Basic Books, 1997, 3. bölüm.

Friedrich Hayek, *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, Londra, University of Chicago Press, 1988, 2. bölüm.

John Locke, *A Second Treatise on Government*, Cambridge, Cambridge University Press, 1960 (1690), 5. bölüm.

Richard Pipes, *Property and Freedom*, New York, Knopf, 1999.

Düşünmek için Sorular

1. Mülkiyetin özel olarak elde tutulması neden arzulanır bir şeydir?

2. Devlet size kendi eviniz ile hangi şeyleri yapabileceğinizi söyleyebilmeli midir?
3. Özel mülkiyete ilişkin haklar doğal çevreyi devlet mülkiyetinden daha iyi korumayı başarabilir mi?